

ΓΕΡΑΣΙΜΟΣ Ο ΚΥΠΡΙΟΣ
ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΗΣ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ (1788-1810)
ΚΑΙ ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΗΣ ΧΑΛΚΗΔΟΝΟΣ (1810-1820)

ΥΠΟ
Α. ΤΗΛΛΥΡΙΑΔΟΥ, δ. φ.

Διάφοροι μελετηταὶ ἔχουν ἀσχοληθῆ κατὰ καιροὺς μὲ τὴν ζωὴν καὶ τὸ ἔργον τῶν ἐκάστοτε Μητροπολιτῶν Θεσσαλονίκης. Οὗτοι συνεπλήρωσαν κενὰ εἰς τοὺς καταλόγους τῶν Μητροπολιτῶν ἢ πληροφορίας σχετικῶς πρὸς τὴν αὐτὴν Μητρόπολιν καὶ τοὺς κατ' αὐτὴν Ἐπισκόπους¹.

Τελευταίως, ὁ ὑφηγητῆς τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς τοῦ Πανεπιστημίου

1. Ε. Βέη - Σεφερλιῆ, Νικόλαος, ἓνας ἀνύπαρκτος Μητροπολιτῆς Θεσσαλονίκης τοῦ ΙΓ' αἰῶνα (1227-1234), ἐν «Byzantinisch-Neugriechische Jahrbücher» XXI (1976), σσ. 280-286. L. Petit, Le Synodicon de Thessalonique, ἐν «Echos d' Orient», 18 (1916-1919), σσ. 236-254. V. Laurent, La liste episcopale du Synodicon de Thessalonique, ἐν «Echos d' Orient», 32 (1933), σσ. 300-310. Ἀλ. Δαυριώτου, Βιογραφικαὶ σημειώσεις περὶ τοῦ ἁγίου Βασιλείου, Ἀρχιεπισκόπου Θεσσαλονίκης τοῦ ἐξ Ἀθηνῶν, ἐν «Ἐκκλησιαστικῇ Ἀλήθειᾳ», περίοδ. Β', 16 (1896-1897), σσ. 373-374. Γιάννη Τσάρα Τὸ συνοδικὸν τῆς Θεσσαλονίκης καὶ ὁ διάδοχος τοῦ Ἀρχιεπισκόπου Γρηγορίου, ἐν «Μακεδονικά», 12 (1972), σσ. 264-269. Γάσου Γριτσοπούλου, Θεσσαλονίκης Ἰωσήφ ὁ Ἐθνομάρτυς (1797-1821), ἐν «Γρηγόριος ὁ Παλαμᾶς», 43 (1960), σσ. 469-470. Ζερλέντου Περικλέους, Μεθόδιος ὁ Θεσσαλονίκης, ἐν «Γρηγόριος ὁ Παλαμᾶς», 2 (1918), σσ. 148-152. V. Laurent, La succession episcopale de la Métropole de Thessalonique dans la première moitié du XIIIe siècle, ἐν «Byzantinische Zeitschrift», 56 (1963), σσ. 284-296. Athanasios Angelopoulos, The Episcopal Synod of the Metropolis of Thessaloniki, ἐν «Balkan Studies», 18 (1977), π. II, σσ. 381-408. Βασιλείου Ἀτέση, Μητροπολίτου, πρ. Λήμνου, Βραχέα τινὰ περὶ Ἀρχιερέων τῆς ἐν Ἑλλάδι Ἐκκλησίας καὶ ἐπισημειώσεις εἰς ἐπισκοπικοὺς αὐτῆς καταλόγους, ἐν «Ἐκκλησιαστικὸς Φάρος», Ε' (1978), σσ. 56-61. Μ. Γεδεών, Σημειώσεις καὶ ἀναγραφαὶ Μητροπολιτῶν Θεσσαλονίκης, ἐν «Ἐκκλησιαστικῇ Ἀλήθειᾳ», ἔτος 1903, ἀρ. φύλ. 22 καὶ ἔτος 1912, ἀρ. φύλ. 41. Κ. Τσιρπανλῆ, Συμβολὴ εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς Θεσσαλονίκης. — Δύο ἀνέκδοτοι ὀμίλια Ἰσιδώρου Ἀρχιεπισκόπου Θεσσαλονίκης, ἐν «Θεολογία», 42 (1971), σσ. 548-550. Βασίλειου Ἀτέση, Ἐπισκοπικοὶ κατάλογοι τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος ἀπ' ἀρχῆς μέχρι σήμερα, ἐν «Ἐκκλησιαστικὸς Φάρος», 56 (1974), σσ. 417-428. Β. Στοιγιάννου, Ὅσιος Θεωνᾶς, Μητροπολιτῆς Θεσσαλονίκης, ἐν «Γρηγόριος ὁ Παλαμᾶς», 54 (1971), σσ. 256-261.

Θεσσαλονίκης Ἄπ. Γκλαβίνας ἀσχολεῖται μὲ τοὺς κατὰ καιροὺς Μητροπολίτας Θεσσαλονίκης². Ἡ προσπάθεια αὕτη πληροῖ σημαντικὸν κενὸν καὶ συμβάλλει εἰς τὴν συγγραφὴν μιᾶς ὄλοκληρωμένης μελέτης περὶ τῆς ζωῆς καὶ τῆς δράσεως τῶν Ἱεραρχῶν Θεσσαλονίκης.

Κατωτέρω δημοσιεύομεν, τὸ πρῶτον, ἐπιστολὴν τοῦ Μητροπολίτου Θεσσαλονίκης Γερασίμου πρὸς τὸν Ἀρχιεπίσκοπον Κύπρου Χρῦσανθον³. Φέρει αὕτη χρονολογίαν 27 Αὐγούστου 1797 ἀπὸ Θεσσαλονίκης. Ἡ ἐπιστολὴ σφίζεται ἐν τῷ πρωτοτύπῳ, ἐφθαρμένη ἐν τῇ ἀρχῇ. Ἐκ σχετικῶν χωρίων ἐν τῇ ἐπιστολῇ φαίνεται, ὅτι αὕτη εἶναι ἀπάντησις εἰς ἐπιστολὴν τοῦ Χρυσάνθου.

2. Θεωνᾶς Α' ἀπὸ ἡγουμένου Μητροπολίτης Θεσσαλονίκης, ἐν «Μακεδονικά», 12 (1972), σσ. 270-281. Μακάριος Παπαγεωργόπουλος ὁ ἀπὸ Κορίνθου Μητροπολίτης Θεσσαλονίκης (1465;-12 Ἀπριλίου 1546), ἐν «Μακεδονικά», 13 (1973), σσ. 167-177. Βραχέα τινὰ περὶ Μητροπολιτῶν Θεσσαλονίκης, ἐν «Ἐπιστημονικῇ Ἐπετηρίδι Θεολογικῆς Σχολῆς Ἀριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης», 19 (1974), 285-331, 20 (1975), σσ. 234-255. Θεωνᾶς Β' ὁ ἀπὸ Παροναξίας Μητροπολίτης Θεσσαλονίκης, ἐν «Γρηγόριος ὁ Παλαμᾶς», 56 (1972), σσ. 233-248, 417-422. Μητροπολίται Θεσσαλονίκης κατὰ τὸν ΙΖ' αἰῶνα, ἐν «Ἐπιστημονικῇ Ἐπετηρίδι Θεολογικῆς Σχολῆς Ἀριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης», 22 (1977), σσ. 25-163. Οἱ πρῶτοι κατὰ τὴν Τουρκοκρατίαν Μητροπολίται Θεσσαλονίκης, ἐν «Ἐπιστημονικῇ Ἐπετηρίδι Θεολογικῆς Σχολῆς Ἀριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης», 23 (1978) 66. 331-343).

3. Ὁ Ἀρχιεπίσκοπος Κύπρου Χρῦσανθος ἐκλείσει τὸν θρόνον τοῦ Ἄπ. Βαρνάβα ἐπὶ 46 συναπτὰ ἔτη (1767-1810). Κατήγετο ἐκ τοῦ χωρίου Τρεῖς Ἐληές τῆς περιοχῆς τῆς Μαραθάσης. Ὁ πατὴρ του, ὀνόματι Μιχαήλ, ἦτο ἱερεὺς. Ἐν νεαρᾷ ἡλικίᾳ ὁ Χρῦσανθος ἐνομφεύθη καὶ ἀπέκτησεν υἱόν, τὸν Μιχαήλ. Χηρεύσας πρωίμως ἐγκατέλειψε τὸν κόσμον καὶ ἐγένετο μοναχός. Τὸ 1763, ὡν Ἱερομόναχος, ἐξελέγη Μητροπολίτης Πάφου (1762-1767). Μετὰ τετραετίαν ἐξελέγη Ἀρχιεπίσκοπος Κύπρου. Κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς ἀρχιεπισκοπείας του ὁ Χρῦσανθος ἐπέτελεσεν ἄριστα ἔργα. Ἰδρυσε Μουσικὴν Σχολὴν ἐν Λευκωσίᾳ καὶ ἔτεραν Σχολὴν πρὸς μόρφωσιν τῶν Κυπρίων. Ἐπλούτισε τὴν Βιβλιοθήκην τῆς Ἀρχιεπισκοπῆς. Ἡ φιλομουσία τοῦ Χρυσάνθου ἀνταντακλάται καὶ εἰς τὴν πρόσκλησιν εἰς Κύπρον τοῦ γνωστοῦ ἀγιογράφου Κορνάρου τοῦ Κρητός. Δαπάναις του ἐξεδόθησαν διάφορα Ἑλληνικὰ συγγράμματα. Περὶ τοῦ Χρυσάνθου βλέπε ἐκτεταμένα βιογραφικὰ ἐν: Χρῦσανθος ὁ Πρωτοψάλτης, ἐν «Κυπριακὰ Χρονικά», Δ' (1926), σ. 190. Συμπληρωματικὰ πληροφοροῖα περὶ Χρυσάνθου τοῦ μουσικωτάτου, ἐν «Κυπριακὰ Χρονικά», Δ' (1926), σ. 237. Ἰω. Χάκκεττ, κατὰ μεταφράσιν καὶ συμπλήρωσιν Χ. Παπαιωάννου, Ἱστορία τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας τῆς Κύπρου, τόμ. Α', Ἀθήναι 1923, σσ. 299-305, τόμ. Β', Πειραιεὺς 1927, σσ. 80, 84 καὶ 145 καὶ τόμ. Γ', Πειραιεὺς 1932, σ. 210. Λ. Φιλίππου, Τὰ Ἑλληνικὰ Γράμματα ἐν Κύπρῳ κατὰ τὴν περίοδον τῆς Τουρκοκρατίας (1571-1878), τόμ. Α', Λευκωσία 1930, σσ. 77-79 καὶ 87-88. Ἀθ. Παπαγεωργίου, Σύντομος Ἱστορία τῆς Ἐκκλησίας τῆς Κύπρου, Λευκωσία 1962, σσ. 58-60. Ἀ. Μιτσίδου, Ἄρθρον ἐν «Θρησκευτικῇ καὶ Ἠθικῇ Ἐγκυκλοπαιδείᾳ», τόμ. ΙΒ', Ἀθήναι 1968, σσ. 394-395. Κ. Μυριανθοπούλου, Χατζηγεωργάκης Κορνέσιος ὁ διερμηνεὺς τῆς Κύπρου (1779-1809), ἦτοι συμβολαὶ εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς Κύπρου ἐπὶ Τουρκοκρατίας (1570-1878), Λευκωσία 1934, σσ. 60-64. Ἰ. Κ. Περιστιάνη, Ἱστορία τῶν Ἑλληνικῶν Γραμμάτων ἐν Κύπρῳ ἀπὸ τῆς Τουρκικῆς κατακτήσεως μέχρι τῆς Ἀγγλικῆς κατοχῆς (1571-1878), Λευκωσία 1931, σσ. 38-41, 111-116, 408 καὶ 421.

Τὸ περιεχόμενον φανερώνει τὸν ὑπάρχοντα μεταξύ τῶν δύο ἱεραρχῶν σύνδεσμον, ὁ ὁποῖος ἀνεπύχθη μᾶλλον ἐν Κύπρῳ καὶ πρὸ τῆς ἐκλογῆς τοῦ Γερασίμου ὡς Ἐπισκόπου Θεσσαλονίκης.

Περὶ Γερασίμου.

Ἐξέχουσα ἐκκλησιαστικὴ προσωπικότης τῆς Θεσσαλονίκης ὑπῆρξεν ὁ Γεράσιμος, Κύπριος τὴν καταγωγὴν, Μητροπολίτης Θεσσαλονίκης κατὰ τὸ τέλος τοῦ 18ου καὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ 19ου αἰῶνος. Μετέπειτα, προβιβασθεὶς, κατέλαβε τὴν ἔδραν τῆς Μητροπόλεως Χαλκηδόνος, διατηρήσας αὐτὴν μέχρι τοῦ θανάτου του (Φεβρουάριον 1820).

Τὰ μέχρι τοῦδε γνωστὰ στοιχεῖα τοῦ βίου καὶ τῆς δράσεως τοῦ Γερασίμου εἶναι ὀλίγα. Ταῦτα εὐρίσκονται διεσκορπισμένα εἰς διαφόρους μικρὰς μελέτας⁴. Ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ἤδη δημοσιευθεισῶν μελετῶν, κατεβάλομεν προσπάθειαν παρουσιάσεως ὠλοκληρωμένης σκιαγραφίας τοῦ Γερασίμου.

Ἐμφανίζεται τὸ πρῶτον ὡς διδάσκαλος εἰς τὸ σχολεῖον τῆς Κύπρου, φέρων τὸ σχῆμα τοῦ ἱερομονάχου⁵. Ἀνέπτυξεν ἐνταῦθα σπουδαίαν διδακτικὴν καὶ πνευματικὴν δρᾶσιν, βοηθήσας τὰ μέγιστα τοὺς δεινοπαθοῦντας συμπατριώτας του κατὰ τὰς ταλαιπωρίας, τὰς ὁποίας προὔκάλει ὁ Τοῦρκος οἰ-

4. L. P e t i t, Les évêques de Thessalonique, ἐν «Echos d' Orient», τόμ. Στ', σσ. 216-217. Α. Κ. Ἰ ψ η λ ἄ ν τ ο υ, Τὰ μετὰ τὴν Ἄλωσιν, Κωνσταντινούπολις 1870, σσ. 686-689. Γ. Α. Σ τ ο γ ι ὀ γ λ ο υ, Ἡ ἐν Θεσσαλονικῇ Πατριαρχικῇ Μονῇ τῶν Βλατάδων, Θεσσαλονικῆ 1971, σσ. 270-273, 278-279, 283. Γ ε ν ν α δ ῖ ο υ Ἡ λ ι ο υ π ὀ λ ε ω ς, Ἐξέχουσαι ἐκκλησιαστικαὶ προσωπικότητες τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου μετὰ τὴν Ἄλωσιν. Γεράσιμος ὁ Θεσσαλονίκης, ὁ κατόπιν Χαλκηδόνος (1788-1810 καὶ 1810-1820) ἐν «Ὁρθοδοξία», 25 (1950), σσ. 76-80. Τ ο ὕ α ὕ τ ο ὕ, Σκιαγραφία τῆς ἱστορίας τῆς Μητροπόλεως Χαλκηδόνος καὶ ὁ ἐπισκοπικὸς αὐτῆς κατάλογος, ἐν «Ὁρθοδοξία», 29 (1944), σ. 143. Β. Α. Μ υ σ τ α κ ῖ δ ο υ, Ἐπισκοπικοὶ κατάλογοι, ἐν Ἐπετηρίδι Ἐταιρείας Βυζαντινῶν Σπουδῶν, 12 (1936), σσ. 176, 231 καὶ 273. Β. Γ. Ἀ τ ἔ σ η, Ἐπισκοπικοὶ κατάλογοι τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος ἀπ' ἀρχῆς μέχρι σήμερον, ἐν Ἐκκλ. Φάρος», 56 (1974), σ. 426, σημ. 3. Α. Π α π α δ. - Κ ε ρ α μ ἔ ω ς, Ἀνάλεκτα Ἱεροσολυμιτικῆς Σταχυολογίας, τόμ. ΙΙΙ, Πετροῦπολις 1897, σσ. 183, 200, 204, 206, 208, 213, 259, 288, 343 καὶ 354 (λανθασμένως γράφει: «Γεράσιμος Κρῆς μητροπολίτης Θεσσαλονίκης καὶ εἶτα Χαλκηδόνος», μν. ἔ. σ. 537). Χ ρ. Π α π α δ ο π ο ὕ λ ο υ, Οἱ Ἐπίσκοποι ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ Κωνσταντινουπόλεως κατὰ τοὺς μετὰ τὴν Ἄλωσιν χρόνους, ἐν Ἐπετηρίδι Ἐταιρείας Βυζαντινῶν Σπουδῶν, 17 (1941), σ. 300. Κατάλογος Μητροπολιτῶν Θεσσαλονίκης ἐκ τῶν Ἀρχαίων τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου, ἐν Ἀργηόριος ὁ Παλαμᾶς», 7 (1923), σ. 76. Πρβλ. Πανελλήνιον Λεῦκωμα, ἔτος ζ', Μάρτιος, τεύχ. ΠΖ', σσ. 110 καὶ 183.

5. Τ. Ε. Ε ὕ α γ γ ε λ ῖ δ ο υ, Ἡ παιδεία ἐπὶ Τουρκοκρατίας, τόμ. ΙΙ, Ἀθῆναι 1936, σ. 185. Ἰ. Κ. Π ε ρ ῖ σ τ ι ἄ ν η, Ἱστορία τῶν Ἑλληνικῶν Γραμμάτων ἐν Κύπρῳ ἀπὸ τῆς Τουρκικῆς κατακτῆσεως μέχρι τῆς Ἀγγλικῆς κατοχῆς (1571-1878), Λευκωσία 1931, σσ. 35 καὶ 110-112. Κ λ ῆ μ η Κ α ρ ν α π ἄ, Ἀνέκδοτα Κυπριακὰ ἔγγραφα, Ἀμμόχωστος 1904, σ. 51, ὑποσημ.

κονομικὸς σύμβουλος τῆς Κύπρου (Μουχασίλης), ὑποστηριζόμενος ὑπὸ τοῦ Ἵπουργοῦ τῶν Ναυτικῶν (Καπουδάν-δεργιά)⁶. Διὰ τοῦ χαρακτηριστικοῦ αὐτοῦ διπλωματικοῦ τρόπου κατώρθωσεν ὥστε οἱ Κύπριοι νὰ ἀπαλλαγοῦν ἀπὸ τὸν Μουχασίλην, ἄνθρωπον κακὸν καὶ ἀπαίσιον. Συνέπεια τῆς δραστηριότητος τοῦ Γερασίμου ἦτο ἡ μετάκλησις τοῦ Μουχασίλη εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν πρὸς ἀπολογία⁷. Ὅ,τι ξενίζει ἡμᾶς εἰς τὴν παροῦσαν περίπτωσιν εἶναι ἡ ἐξάσκησις ἀποτελεσματικῆς ἐπιρροῆς ἐπὶ τῶν Τουρκικῶν Ἀρχῶν παρὰ τοῦ Ἱερομονάχου Γερασίμου.

Ἀκολούθως ὁ Γεράσιμος μετέβη εἰς Κωνσταντινούπολιν ὅπου ἔλαβε διορισμὸν διδασκάλου εἰς τὸν οἶκον τοῦ Γουνάρεως Γρηγοράσκου. Σημειώτεον ὅτι μεγάλην ἐπιρροὴν ἐπὶ τῶν Τούρκων εἶχον τὴν δύναμιν νὰ ἐξασκοῦν οἱ Ἀρχιεργατοὶ. Ὁ Γεράσιμος εἶχεν ἐπὶ πλέον στενάς σχέσεις μετὰ τοῦ Νικολάου Μαυρογένους, δραγομάνου τότε τοῦ Στόλου καὶ ἀπὸ τοῦ 1786 ἡγεμόνος τῆς Βλαχίας⁸.

Μητροπολίτης Θεσσαλονίκης ὁ Γεράσιμος ἐξελέγη τὸν Αὐγουστον τοῦ 1788 εἰς διαδοχὴν τοῦ Ἰακώβου, ὑποστηριχθεὶς ὑπὸ σημαινόντων προσώπων, ἔνεκα τῆς καταπληκτικῆς του δράσεως καὶ μορφώσεως⁹. Ὁ Ἡλιουπόλεως Γεννάδιος ἐδημοσίευσεν φωτοτυπίαν τῆς ἐπιστολῆς τοῦ Γερασίμου

6. Γενναδίου Ἡλιουπόλεως, Γεράσιμος ὁ Θεσσαλονίκης, ἐνθ' ἀν., σ. 76.

7. «...εὔρεν οὖν αὐτὸς ὁ Γεράσιμος τὸν τρόπον καὶ ἀναμωθεὶς μὲ τὸν βεζίρην Χαμιδ-πασσᾶ, ἀηδῶς ἔχοντα πρὸς τὸν καπουδάνι-δεργιά, καὶ δείξας αὐτῷ κέρδος ὑπέροχον ἐκ τῆς παιδείας καὶ καθαιρέσεως τοῦ κακομουχασίλη, κατώρθωσε καὶ τὸ ἰλτάκι τῶν ἐξορίστων ἀρχιεπισκόπου καὶ ἐπισκόπου τῆς Κύπρου καὶ τὸν ἐρχομὸν του εἰς τὴν πόλιν διὰ νὰ κριθῆ μὲ τοὺς ἐνάγοντας ἐπισκόπους...» (Α. Κ. Ὑψηλάντη, Τὰ μετὰ τὴν "Ἀλωσιν...", σ. 686).

8. Περὶ Νικολάου Πέτρου Μαυρογένους δραγομάνου τοῦ στόλου, τοῦ καὶ διασημοτέρου, βλ. Βασ. Σφυρόερα, Οἱ Δραγομᾶνοι τοῦ Στόλου. Ὁ θεσμὸς καὶ οἱ φορεῖς, Ἀθήναι 1965, σσ. 123-129. George Hill, A History of Cyprus, IV, The Ottoman Province, The British Colonies 1571-1948, Cambridge 1952, σσ. 93-99 καὶ 355-358. Κ. Κόρρη, Πολιτικὴ, φιλολογικὴ καὶ ἰδιωτικὴ ἀλληλογραφία 1687-1828/1829 ἐκ τοῦ κώδικος 4 τῆς Μητροπόλεως Κιτίου, ἐν Ἐπετηρὶς Κέντρου Ἐπιστημονικῶν Ἐρευνῶν, τόμ. ΙΧ, Λευκωσία 1979, σσ. 282-284, 319, 321-322.

9. Τὸ ὑπόμνημα τῆς ἐκλογῆς τοῦ Γερασίμου ἔχει ὡς ἐξῆς: «Τῆς ἀγιοτάτης μητροπόλεως Θεσσαλονίκης ἀπροστατεύτου διαμεινιάσης, ἅτε τοῦ ἐν αὐτῇ ἀρχιερατεύοντος μακαρίτου Ἰακώβου τὸ ζῆν ἐκμετρήσαντος καὶ εἰς τὰς αἰωνίους μονὰς μεταστάντος, ἡμεῖς οἱ ἐνδημοῦντες ἀρχιερεῖς προτροπῇ καὶ ἀδείᾳ ... Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου κυροῦ Προκοπίου συνελθόντες ἐν τῷ πανσέπτῳ ναῷ τοῦ ἀγίου Γεωργίου... καὶ κανονικὰ ψήφους προβαλόμενοι εἰς εὔρεσιν καὶ ἐκλογὴν προσώπου ἀξίου καὶ ἀρμοδίου, τοῦ ἀναδεξομένου τὴν ποιμαντικὴν ράβδον καὶ ἀρχιερατικὴν προστασίαν τῆς μητροπόλεως ταύτης, πρῶτον μὲν πανοσιώτατον ἐν Ἱερομονάχοις κύρ Γεράσιμον, δεύτερον δὲ τὸν Παχώμιον καὶ τρίτον τὸν

πρὸς τὸν Ἡγεμόνα τῆς Βλαχίας Νικόλαον Μαυρογένην, τὸν ὁποῖον εὐχαριστεῖ διὰ τὴν ὑποστήριξιν, τὴν ὁποίαν τοῦ παρέσχεν ἕνα ἐκλεγῆ Μητροπολίτης Θεσσαλονίκης¹⁰. Ὁ Τοποτηρητὴς τοῦ Βεζίρη εἶχεν ἐπιδιώξει δι' εἰσηγήσεώς του πρὸς τὴν Οἰκουμενικὴν Πατριάρχην κατάληψιν τοῦ Ἐπισκοπικοῦ θρόνου τῆς Θεσσαλονίκης ὑπὸ τοῦ Οὐζιτζῆς. Ἐκ τοῦ ἀνταγωνισμοῦ ἐξῆλθε νικητῆς ὁ Γεράσιμος¹¹.

Ὅτε ἐξελέγη ὁ Γεράσιμος Μητροπολίτης Θεσσαλονίκης, ἡ Μονὴ Βλατάδων εὐρίσκετο εἰς μεγάλην οικονομικὴν δυσχέρειαν¹². Τοῦτο ὑπῆρξε τὸ αἷτιον διενέξεως μεταξὺ τοῦ Μητροπολίτου καὶ τῶν μοναχῶν. Εἰρήνευσις τελικῶς ἐπῆλθε τῇ ἐπεμβάσει τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου Νεοφύτου Ζ' δι' ἐκδόσεως συνοδικοῦ σιγιλιώδους γράμματος¹³. Κατόπιν μάλιστα θερμῆς καὶ ἐπιμόνου παρακλήσεως τοῦ Θεσσαλονίκης πρὸς τὸν Οἰκουμενικὸν Πατριάρχην Γρηγόριον Ε', ἐδόθη ἄδεια εἰς τὸν ἡγούμενον τῆς Μονῆς Βλατάδων Ἰγνάτιον νὰ φέρῃ μανδύαν καὶ νὰ κρατῇ πατερλίτσαν¹⁴.

Παγκράτιον, ὧν καὶ τὰ ὀνόματα κατεχωρήθη ἐν τῷδε τῷ ἱερῷ κώδικι τῆς τοῦ Χριστοῦ μεγάλης Ἐκκλησίας εἰς διηνεκὴ τὴν ἔνδειξιν καὶ ἀσφάλειαν.

Ἐν ἔτει σωτηρίῳ ἀψητῇ κατὰ μῆνα Μάϊον Ἰνδ. ἔκτης.

† Ὁ Καισαρείας Γρηγόριος ἔχων καὶ τὴν γνώμην τοῦ ἀγίου Ἡρακλείας κυρίου Μεθοδίου, † ὁ Ἐφέσου Σαμουήλ, † ὁ Κυζίκου Ἀγάπιος ἔχων καὶ τὴν γνώμην τοῦ ἀγίου Χαλκηδόνος Παρθενίου, † ὁ Δέρκων Ἀνανίας». (Ἐδημοσιεύθη ὑπὸ τοῦ Γενναδίου Ἡλιοποδλεως, μν. ξ., σ. 78, ὑποσημ. 6).

10. «...καὶ ὁμολογῶν οὐ παύσομαι τὰ ἐκχυθέντα πρὸς ἐμὲ παρὰ τοῦ ὕψους τῆς διαφιλῆ ἑλήης, μ' ὄλα αὐτὰ ἡ μικρότης μου, καὶ ἡ εὐτέλεια διεκώλυέ με, καὶ παρημποδίζεν ἀπὸ τοῦ νὰ ποιήσω κατὰ τὸ χρέος, καὶ ἄμετρον σαδαικάτι μου, (λέξις ἀραβικὴ ἐκ τοῦ sadik = πιστός). Ἐνθεν τοι ἄκων, καὶ πιεζόμενος ὑπὸ τῶν καθ' ἐκάστην ἀναγκῶν μου τολμῶν οὐκ ἐποίησα, ἀλλὰ σιγῇ ὑπέμεινα. Ἦδη ὅμως ταύτη χαίρειν εἰπὼν, ὅτι θεῖο ἐλέει διὰ κανονικῶν ψήφων καὶ Πατριαρχικῆς καὶ Συνοδικῆς ἐκλογῆς, ναι μὲν καὶ δι' ἐπιστανόιας τῶν περὶ τὸ πανέκλαμπρον ὕψος αὐτῆς οικειῶν προεξελέγη τῶν ἄλλων, καὶ προσετιμήθη, καὶ ἀποκατεστάθη κανονικὸς μητροπολίτης καὶ ἀρχιερεὺς τῆς ἀγιωτάτης μητροπόλεως Θεσσαλονίκης» (Γενναδίου Ἡλιοποδλεως, μν. ξ., σσ. 77-78).

11. «Ὁ καϊμακάμης (= ὁ Τοποτηρητὴς τοῦ Βεζίρου) ἔστειλεν εἶδῃσιν τῷ πατριάρχῃ νὰ κάμῃ Θεσσαλονίκης τὸν Οὐζιτζῆς, ἀλλ' ἐνεργοῦντος τοῦ δραγομάνου τοῦ στόλου Στεφάνου Μαυρογένῃ καὶ τοῦ ἱατροῦ Ραζῆ ... ἐμήνυσε καὶ αὐτὸς τῷ Πατριάρχῃ νὰ κάμῃ Θεσσαλονίκης ... τὸν Γεράσιμον ...» (Α. Κ. Ἰψηλάντου, μν. ξ., σ. 686. Γενναδίου Ἡλιοποδλεως, μν. ξ. σ. 77).

12. Γ. Ν. Στογιόγλου, Ἡ ἐν Θεσσαλονίκῃ Πατριαρχικὴ Μονὴ τῶν Βλατάδων, σσ. 270-273.

13. Σ. Β. Κουγέα, Ἡ προέλευσις τῆς ὑπὸ τοῦ Hase παρειακῆς συλλογῆς πατριαρχικῶν καὶ μοναστηριακῶν ἐγγράφων, ἐν «Ἐλληνικά», 20 (1967), σσ. 3-23. Δ. Α. Ζακυθινοῦ, Ἀνέκδοτα Πατριαρχικὰ ἔγγραφα, ἐν «Ἐλληνικά», 5 (1932), σσ. 199-204.

14. Π. Ν. Παπαγεωργίου, Ἡ ἐν Θεσσαλονίκῃ μονὴ τῶν Βλαταίων καὶ τὰ μετόχια αὐτῆς, ἐν «Byzantinische Zeitschrift», 8 (1899), σ. 419.

Κατὰ τὰς περιόδους, καθ' ἃς ὁ Γεράσιμος εὕρισκετο ἐν Κωνσταντινουπόλει ὡς μέλος τῆς ἐνδημούσης Συνόδου, ἀνεπλήρωνεν αὐτὸν ὁ Καμπανίας Θεόφιλος¹⁵. Οὗτος κατέστη ὁ μυστικοσύμβουλος τοῦ Γερασίμου, συνειργάσθη στενῶς μετ' αὐτοῦ καὶ συμμετέσχεν εἰς τὰς ἐπιτροπὰς κοινωφελῶν καὶ ἐκπαιδευτικῶν καθιδρυμάτων τῆς πόλεως, τοῦ Γυμνασίου, τοῦ Νοσοκομείου, τῶν ἐκκλησιῶν κ.λπ.¹⁶. Ἄλλος στενὸς συνεργάτης τοῦ Γερασίμου ἦτο ὁ ἄρχων Ἰωάννης Γούτα Κανταντζιόγλου. Οὗτος φαίνεται, ὅτι καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τῆς ἀρχιερατείας τοῦ Γερασίμου ἤλεγχε τὰ οἰκονομικὰ τῆς Μονῆς τῶν Βλατάδων¹⁷.

Σοβαρὸν ζήτημα, εἰς τὸ ὁποῖον ὁ Γεράσιμος ἀνεμείχθη, ἦτο τὸ θέμα τῆς ἀνοικοδομήσεως τοῦ Ναοῦ τῆς Ἀναστάσεως ἐν Ἱερουσαλήμ. Γνωστοὶ δ' εἰς πάντας εἶναι οἱ ἀγῶνες τῶν Ἀγιοταφιδῶν περὶ διατηρήσεως τῶν Ἱερῶν προσκυνημάτων ὑπὸ τὸ Ἑλληνορθόδοξον Πατριαρχεῖον τῶν Ἱεροσολύμων. Τὸ 1785 ὁ Ναὸς τῆς Ἀναστάσεως κατεστράφη ἐκ πυρκαϊᾶς καὶ ἐγένοντο προσπάθειαι ἀνοικοδομήσεώς του. Οἱ Ἀρμένιοι ἐν ἐπιστολῇ αὐτῶν πρὸς τὸν Σουλτάνον παρεπονέθησαν, ὅτι οἱ Ἕλληνες προσεπάθουν νὰ στερήσουν τούτους τῶν δικαιωμάτων των ἐπὶ τῶν Ἱερῶν προσκυνημάτων¹⁸. Ἐν ἀπαντήσει πρὸς ἐτέραν ἀναφορὰν τῶν Ἀρμενίων ὁ Σουλτάνος διέταξε τὴν σύστασιν Συμβουλίου ἐκ δώδεκα κριτῶν καὶ διοικητῶν ἐκ τῶν Οὐλεμάδων καὶ τῶν ἀνωτέρων ὑπαλλήλων τοῦ Κράτους¹⁹. Ἐκ μέρους τοῦ Ἑλληνικοῦ Γένους διωρίσθησαν δύο

15. Β. Μυστακίδου, Θεοφίλου Καμπανίας ἔργα καὶ ἡμέραι, ἐν «Θεολογία», 2 (1929), σσ. 49-60 καὶ 110-123. Σωφρ. Εὐστρατιάδου, Ὁ Καμπανίας Θεόφιλος, ἐν «Ἡπειρωτικὰ Χρονικά», 2 (1927), σσ. 54-97 καὶ 245-268. Δημ. Σ. Γκίνη Τὸ Κοινάριον τοῦ Καμπανίας Θεοφίλου ἐν «Πρακτικὰ Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν, τόμ. 32 (1957), σσ. 241-251). Ὁ συγγενὴς τοῦ Θεοφίλου, Στέφανος Μήσκος, ἀναγγέλλων εἰς αὐτὸν τὴν ἐκλογὴν τοῦ Γερασίμου, γράφει: «πολλὰ προκομμένον, ἄξιόν τε καὶ σοφόν» (Σ. Εὐστρατιάδου, Κατάλογος τῶν ἐν τῇ Μονῇ Βλατέων -Τσαοὺς Μοναστηρι- ἀποκειμένων κωδίκων, Θεσσαλονίκη 1918, κώδ. 66 φ. 47α καὶ Γ. Α. Στοιγιδόγλου, μν. ξ., σ. 270).

16. Γ. Α. Στοιγιδόγλου, μν. ξ., σσ. 270-273.

17. Κ. Μέρτζιου, Μνημεῖα Μακεδονικῆς Ἱστορίας, Θεσσαλονίκη 1947, σ. 454. Β. Μυστακίδου, Διάφορα περὶ Θεσσαλονικῆς σημειώματα. Ἡ Μονὴ τῶν Βλαταίων καὶ τὰ ἐν αὐτῇ ἔγγραφα. Μητροπολιτικὴ Θεσσαλονικῆς, ἐπισκοπικὰ κ.λπ., ἐν «Ὁ ἐν Κωνσταντινουπόλει Ἑλληνικὸς Φιλολογικὸς Σύλλογος», 27 (1895-1899), σ. 386. Πρβλ. ἐπίσης Ν. Svoronos, Le commerce de Salonique au XVIIIe siècle, Paris 1956, σ. 353, ἔνθα σημειώνονται τὰ ἑξῆς: «il fut un ami intime du Patriarche Grégoire V, auquel il a confié la rédaction de son testament».

18. Γρηγορίου Ἱεροδικόνου τοῦ Παλαμᾶ, Ἱεροσολυμίαι, ἦτοι Ἐπίτομος Ἱστορία τῆς Ἁγίας Πόλεως Ἱερουσαλήμ ἀπὸ τῆς θεμελιώσεως αὐτῆς ἕως τῶν νεωτέρων χρόνων, Ἱεροσόλυμα Α.Ω.Ε.Β, σσ. χβ'-χιη'. Χρ. Παπαδοπούλου, Ἱστορία τῆς Ἐκκλησίας Ἱεροσολύμων, Ἀθήναι 1970, σσ. 724-734.

19. «...οἱ κριταὶ ὅμως, βλέποντες τὴν ἀνένδοτον ἐπιμονὴν τῶν Ἀρμενίων προσεπάθησαν νὰ πείσωσι τοὺς Ἕλληνας εἰς ὑποχώρησιν, καλέσαντες ἰδιαιτέρως τὸν Θεσσαλονικῆς

πληρεξούσιοι Ἐπίτροποι, οἱ Κύπριοι Μητροπολίται Νικομηδείας Ἀθανάσιος²⁰ καὶ Θεσσαλονίκης Γεράσιμος²¹.

Γεράσιμον καὶ τὸν Λαμπὴν Γεωργίου Καρατζᾶν. Οὗτοι δὲ διαμαρτυρόμενοι ἐδήλωσαν ἐν τέλει: 'Τὸ ἡμέτερον δυστυχὲς γένος εἰς τὰ προλαβόντως ἐν τῇ πρώτῃ κρισολογίᾳ νομικῶς ἀποφασισθέντα καὶ διὰ βασιλικοῦ ὀρισμοῦ ἐπικυρωθέντα στέργει καὶ ἀποδέεται, ἂν ὅμως ὁ πολυχρόνιος καὶ δικαιοτάτος ἡμῶν βασιλεὺς ... ἤθελεν ἀποφασίση καὶ ἀνατρέψη τὸν τε ἀχτιναμὲν τοῦ Ὁμάρ Χαττάμ καὶ τοὺς καθεξῆς ὀρισμοὺς τῶν τεσσάρων μεγάλων βασιλείων καὶ προκατόχων του καὶ τὸ ἴδιον βασιλικὸν του αὐτόγραφον τὸ προλαβόντως ἐκδοθέν, οὐδεὶς ἔσται βέβαια ὁ ἀντερῶν καὶ ἀντιτασσόμενος.....'» (Καλλιστοῦ Μηλιαρά, Οἱ Ἅγιοι Τόποι ἐν Παλαιστίνῃ καὶ τὰ ἐπ' αὐτῶν δίκαια τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἔθνους, τόμ. Β', Ἱεροσόλυμα 1933, σ. 359).

20. Περὶ τούτου βλ. Andreas Mitsides, Die zypriotischen Scholarchen (Rectoren) und Lehrer der Hochschule der griechischen Nation in Konstantinopel, Köln 1974, σσ.129-130. Τοῦ αὐτοῦ, Ὁ Κύπριος τὴν καταγωγὴν Μητροπολίτης Νικομηδείας Ἀθανάσιος Καρύδης ὁ Ἐθνομάρτυς, Λευκωσία, Ἀνάτυπον ἐκ τοῦ Ἀναμνηστικοῦ Τόμου ἐπὶ τῇ 50ετηρίδι τοῦ περιοδικοῦ «Ἀπόστολος Βαρνάβας», 1975. Τ. Γριτσόπουλος, Πατριαρχικὴ Μεγάλη τοῦ Γένους Σχολή, Ἀθήναι, σσ. 119-121.

21. Α. Παπαδά - Κεραμέως, Ἀνάλεκτα Ἱεροσολυμιτικῆς Σταχυολογίας, τόμ. ΙΙΙ, Πετροῦπολις 1897, σ. 200.

Η ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΤΟΥ ΓΕΡΑΣΙΜΟΥ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ
ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΝ ΚΥΠΡΟΥ ΧΡΥΣΑΝΘΟΝ

Τὸ ἔνθεον ὕψος τῆς ὑμετέρας τρισολβίου μακαριότητος ταπεινοφρόνως προσκυνῶν, γονυκλινωῶς μετὰ πάσης εὐλαβείας τὴν μακαρίαν αὐτῆς δεξιὰν κατασπάζομαι.

† Τὸ δὲ θεῖον ἐκκλ..... παντὸς ἀνιαροῦ συναισθήματ.... βαθυτάτου τε καὶ πόνου ἐπὶ τῆς θρόνου πρὸς καύχημα σεμνολόγημα. Μὲ τὸν εἰς τὰ ... χο.... χατζῆ ζαφειράκη προσκυνητὴν τῆς ὑμετέρας μακαριότητος ἐδεξάμην. "Ὅσον ὁμως μὲ ἐχαροποίησεν ὡς ἀπὸ πατρὸς δεσπότη μου πεμφθεῖσα μοι, ἄλλο τόσον μὲ ἐλύπησε, καὶ μοι ἐκίνησε συνεχῆς τὸ δάκρυον, ἐκδιηγουμένη τοὺς δριμυτάτους πόνους, ὅπου ἢ προσκυνητὴ μοι αὐτῆς μακαριότης ὑπὸ τῆς ἐπαράτου ποδαλγίας καὶ χειραλγίας ἐν τοσοῦτοις διαστήμασιν ἡμερῶν ἐδοκίμαζεν. Ὁ "Ἅγιος Θεὸς διὰ πρεσβειῶν τοῦ μεγαλομάρτυρος καὶ μνηροβλήτου Δημητρίου νὰ διασκεδάσῃ τοὺς πόνους αὐτούς, καὶ νὰ χαρίσῃ τῇ προσκυνητῇ μοι αὐτῆς μακαριότητι ὑγιειαν ἐντελῆ καὶ μακρόβιον, ὅτι τοῦτο ἔχω μόνον παραμυθίαν ἐν τῇ πικρίᾳ τῆς ξενιτείας μου, τὸ νὰ ἀκούω ὅτι ὑγαίνει καὶ εὐρηνεύει ὁ πατήρ καὶ εὐεργέτης καὶ δεσπότης μου (ἢ προσκυνητὴ μοι αὐτῆς δηλονότι μακαριότης). Τὰ ἐδώσε εὐρίσκονται λίαν χαλεπῶς διὰ τὴν ἐπισυμβᾶσαν διετῆ σχεδὸν ἀνομβρίαν. Δὲν τὰ ἐκδιηγοῦμαι ὁμως εἰς πλάτος διὰ νὰ μὴ λυπῶ τὸν δεσπότην μου. Ὁ ἅγιος Θεὸς λοιπὸν νὰ ἐπιβλέψῃ καὶ εἰς πάντας ἡμᾶς τοὺς δυστυχεῖς ἰλέω τῷ ὄμματι ἐπισταλάξας ἡμῖν ῥάνδα ἐκ τῶν ἀπερῶντων ἀβύσσων τῆς εὐσπλαγχνίας αὐτοῦ διὰ τῶν μακαρίων καὶ θεοπειθῶν αὐτῆς εὐχῶν. "Ἐλαβον καὶ τὰ σταλέντα μοι σῶα διὰ τοῦ χατζῆ ζαφειράκη καὶ ὑπερευχαριστῶ. Ὁ ἅγιος Θεὸς νὰ πολυετῆ τὴν μακαριότητά της καὶ νὰ ἀναπαύσῃ τὰς ψυχὰς τῶν ἀοιδίμων γονέων της. "Ἐμαθον ὅτι ἦλθε καὶ ὁ κνὴρ ζαντῆς ἀπὸ τῆς Βασιλευούσης, δὲν ἠξέερω ὁμως ἂν ἔδωκε λεπτομερῆ λογαριασμὸν εἰς τὸν κνὴρ Παρθένιον διὰ τὰ τόσων χρόνων μηρία του, καὶ παρακαλῶ νὰ ἔχω ἐντάχει τὴν εἰδήσιν, ἐπειδὴ ὑποπτεύομαι ὅτι ὁ ῥηθεις κνὴρ παρθένιος μὲ τὸ νὰ ἔπεσεν εἰς τὰ σκυλοφαγώματα τὸν ἐπιτίρδησεν εἰς καιρὸν, ὅπου ἢ τιμωρίας του σηκώνει διπλὸ μερί. "Ἐμαθον ἔτι ὅτι ἀπέθανεν ὁ Τζελεπῆ γεωργῆς, ὁ ἅγιος Θεὸς νὰ τὸν ἀναπαύσῃ. Εἶμαι ὁμως, εἰς μεγάλην ἔργον, ἐπειδὴ δὲν ἠξέερω ἂν ὁ κνὴρ Παρθένιος ἔκαμε ταξίλι καὶ αὐτοῦ τὰ μηρία του. Πάντας τοὺς πατέρας τοῦ κονακίου, διὰ τῆς προσκυνητῆς αὐτῆς μακαριότητος, εὐχομαι ἀπὸ ψυχῆς. Καὶ ταῦτα μὲν δουλικῶς ἐπὶ τοῦ παρόντος, αἱ δὲ ἄγιοι καὶ θεο-

πειθεῖς αὐτῆς εὐχαί εἴησάν μοι διὰ βλου παντός βακτηρία καὶ στήριγμα
αψῆδ' ἀγούστου κζ'

Τῆς θεοστηρίκτου καὶ προσκνητῆς μοι αὐτῆς μακαριότητος
 τῶν ἐπιταγμάτων δλωσ ἐκκρεμῆς
 καὶ δοῦλος τῶν ὑποδούλων
 ὑποκλινέστατος
 ὁ Θεσσαλονίκης Γεράσιμος

εἰς σημεῖον τῆς δουλικῆς μου ὑποκλίσεως στέλλω διὰ τοῦ ἰδίου χατζῆ
 ζαφειράκη εἴκοσι καλλυμμαύχια μέσα εἰς ἓνα σεντοῦκι, τὰ ὁποῖα εὐρεθεῖς εἰς
 τὸ "Ὅρος τὰ ἐπαραστάθηκα μόνος μου. "Ἐχω εἰς μερικὰ ἐξ αὐτῶν καὶ χαρτού-
 δια ῥαμμένα, καὶ ὀνόματα ἐπιγεγραμμένα μὲ τὸ νὰ ἤξεύρω τὸ μέτρον. Στέλλω
 ἔτι καὶ τινὰ προσόφια βουλλωμένα μὲ τὴν σφραγίδα μου. "Ἄμποτε λοιπὸν
 ὅσον αὐτὰ τόσον καὶ τὰ καλλυμμαύχια νὰ τὰ μεταχειρισθῆ ἔν ἄκρα ὑγείᾳ.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

Κατεβάλομεν προσπάθειαν συγκεντρώσεως τῶν Σιγίλλίων τῶν Οἰκου-
μενικῶν Πατριαρχῶν, τὰ ὅποια ὑπογράφει καὶ ὁ Γεράσιμος ὑπὸ τὴν μίαν ἢ
τὴν ἄλλην ιδιότητα αὐτοῦ (ὡς Μητροπολίτης Θεσσαλονίκης ἢ ὡς Χαλκη-
δόνας). Παραθέτομεν κατωτέρω κατάλογον τῶν Σιγίλλίων τούτων μετὰ τῆς
σχετικῆς βιβλιογραφίας.

1. Τοῦ Κωνσταντινουπόλεως¹ Καλλινίκου Ε' (1801-1806, 1808-1809)
ὁ Θεσσαλονίκης Γεράσιμος (1805).
2. Τοῦ Κωνσταντινουπόλεως² Γρηγορίου Ε' (1797-1799, 1806-1808,
1819-1821).
ὁ Θεσσαλονίκης Γεράσιμος (1807).
3. Τοῦ αὐτοῦ Πατριάρχου³
ὁ Θεσσαλονίκης Γεράσιμος (1798).
4. Τοῦ αὐτοῦ Πατριάρχου⁴
ὁ Θεσσαλονίκης Γεράσιμος (1798).
5. Τοῦ Κωνσταντινουπόλεως⁵ Νεοφύτου Ζ' (1789-1794, 1799-1801)
ὁ Θεσσαλονίκης Γεράσιμος (1789).
6. Τοῦ Κωνσταντινουπόλεως⁶ Καλλινίκου Ε'
ὁ Θεσσαλονίκης Γεράσιμος (1805).
7. Τοῦ Κωνσταντινουπόλεως⁷ Γερασίμου Γ' (1794-1797)
ὁ Θεσσαλονίκης Γεράσιμος (1797).

1. Ἀντωνίου Μαλέτσκου, Ἡ ἐν τῇ νήσῳ Πριγκίπων Ἱερὰ Μονὴ Ἁγίου Γεωργίου τοῦ Κουδανᾶ, ἐν Ἐπετηρὶς Ἑταιρείας Βυζαντινῶν Σπουδῶν, 16 (1940), σ. 301.

2. Τοῦ αὐτοῦ, μν. ξ., σ. 307.

3. Τὰ Μαντινεϊκὰ Μοναστήρια καὶ ἡ συμβολὴ τους στὸν ἀπελευθερωτικὸν ἀγῶνα τοῦ Εἰκοσιένα, τόμ. Γ', Ἀθῆναι 1977, σ. 208.

4. Τάσου Γριτσοπούλου, Πατριαρχικὴ τοῦ Γένους Σχολή, τόμ. Β', Ἀθῆναι 1971, σ. 398.

5. Β. Α. Μυστακίδου, Θηραϊκὰ, Μοναστηριακὰ-Σχολικὰ, ἐν Ἐπετηρὶς Ἑταιρείας Βυζαντινῶν Σπουδῶν, 7 (1930), σ. 274.

6. Εὐαγγέλου Σαβράμη, Συμβολαὶ εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς Δημητσάνης, ἐν Ἐπετηρὶς Ἑταιρείας Βυζαντινῶν Σπουδῶν, 9 (1932), σ. 237.

7. Τάσου Γριτσοπούλου, μν. ξ., σ. 395.

8. Τοῦ Κωνσταντινουπόλεως⁸ Γρηγορίου Ε'
ὁ Θεσσαλονίκης Γεράσιμος (1798).
9. Τοῦ Κωνσταντινουπόλεως⁹ Ἱερεμίου Δ' (1809-1813)
ὁ Θεσσαλονίκης Γεράσιμος (1809).
10. Τοῦ Κωνσταντινουπόλεως¹⁰ Γερασίμου Γ'
ὁ Θεσσαλονίκης Γεράσιμος (1795).
11. Τοῦ Κωνσταντινουπόλεως¹¹ Γρηγορίου
ὁ Θεσσαλονίκης Γεράσιμος (1798).
12. Τοῦ Κωνσταντινουπόλεως¹² Κυρίλλου ΣΤ' (1813-1818)
ὁ Χαλκηδόνος Γεράσιμος (1818).
13. Τοῦ Κωνσταντινουπόλεως¹³ Γρηγορίου Ε'
ὁ Θεσσαλονίκης Γεράσιμος (1798).
14. Τοῦ Κωνσταντινουπόλεως¹⁴ Καλλινίκου Ε'
ὁ Θεσσαλονίκης Γεράσιμος (1801).
15. Τοῦ Κωνσταντινουπόλεως¹⁵ Γρηγορίου Ε'
ὁ Θεσσαλονίκης Γεράσιμος (1797).
16. Τοῦ αὐτοῦ Πατριάρχου¹⁶
ὁ Θεσσαλονίκης Γεράσιμος (1798).
17. Τοῦ Κωνσταντινουπόλεως¹⁷ Καλλινίκου Ε'
ὁ Θεσσαλονίκης Γεράσιμος (1809).
18. Τοῦ Κωνσταντινουπόλεως¹⁸ Γερασίμου Γ'
ὁ Θεσσαλονίκης Γεράσιμος (1796).

8. Νικ. Δελιαλή, Δύο Πατριαρχικά Σιγίλλια Διονυσίου τοῦ Δ' καὶ Γρηγορίου τοῦ Ε', ἐν «Μακεδονικά», 1 (1940), σσ. 114-118.

9. Τάσου Γριτσοπούλου, μν. ξ., σ. 427.

10. Μανουήλ Γεδεών, Κανονικαὶ διατάξεις, ἐπιστολαί, λύσεις, θεσπίσματα τῶν ἀγιωτάτων πατριαρχῶν Κωνσταντινουπόλεως ἀπὸ Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου μέχρι Διονυσίου τοῦ ἀπὸ Ἀνδριανουπόλεως, τόμ. Α', Κωνσταντινούπολις 1888, σσ. 291-294.

11. Μ. Γεδεών, ἐνθ' ἄνωτ., σσ. 305-310.

12. «Λόγιος Ἑρμῆς», 1819, σ. 682.

13. Μ. Γεδεών, μν. ξ., σσ. 311-313.

14. Ἰωάννου Οἰκονόμου Λαρισσαίου (1783-1842). Ἐπιστολαὶ διαφόρων Ἑλλήνων Λογίων, ἀνωτάτων κληρικῶν, Τούρκων, διοικητῶν, ἐμπόρων καὶ ἐσναφίων (1759-1824). Μεταγραφή, παρακολούθηση, πρόλογος Γιάννη Ἀντωνιάδη Φιλολογικῆ παρουσίαση, μελέτη, πίνακες Μ. Παπαϊωάννου, Ἀθήναι 1964, σσ. 553-554.

15. Ἰωάννου Οἰκονόμου Λαρισσαίου, ἐνθ' ἄν., σσ. 546-547.

16. Τὰ σιγίλλια καὶ λοιπὰ ἔγγραφα τῆς ἐν τῷ Δήμῳ Λετρινῶν Μονῆς Σκαφιδιάς, ἐν «Νέος Ἑλληνομνήμων», 5 (1908), σ. 96.

17. Εὐαγγέλου Σαβράμη, Συμβολαὶ εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς Δημητσάνης, ἐν «Ἐπετηρὶς Ἑταιρείας Βυζαντινῶν Σπουδῶν», 9 (1932), σσ. 237-238.

18. Μ. Γεδεών, μν. ξ., σσ. 295-300.

19. Τοῦ Κωνσταντινουπόλεως¹⁹ Καλλινίκου Ε'
ὁ Θεσσαλονίκης Γεράσιμος (1804).
20. Τοῦ αὐτοῦ Πατριάρχου²⁰
ὁ Θεσσαλονίκης Γεράσιμος (1805).
21. Τοῦ αὐτοῦ Πατριάρχου²¹
ὁ Θεσσαλονίκης Γεράσιμος (1805).
22. Πατριαρχικὸν καὶ Συνοδικὸν Σιγίλλιον²² πρὸς τὸν Ἰκονίου Ραφαήλ:
ὁ Θεσσαλονίκης Γεράσιμος (1799).
23. Τοῦ Κωνσταντινουπόλεως²³ Ἱερεμίου Δ'
ὁ Χαλκηδόνος Γεράσιμος (1812).
24. Τοῦ Κωνσταντινουπόλεως²⁴ Κυρίλλου Στ'
ὁ Χαλκηδόνος Γεράσιμος (1813).
25. Τοῦ αὐτοῦ Πατριάρχου²⁵
ὁ Χαλκηδόνος Γεράσιμος (1814).
26. Τοῦ αὐτοῦ Πατριάρχου²⁶
ὁ Χαλκηδόνος Γεράσιμος (1816).
27. Τοῦ αὐτοῦ Πατριάρχου²⁷
ὁ Χαλκηδόνος Γεράσιμος (1815).
28. Τοῦ Κωνσταντινουπόλεως²⁸ Γρηγορίου Ε'
ὁ Θεσσαλονίκης Γεράσιμος (1807).
29. Τοῦ Κωνσταντινουπόλεως²⁹ Ἱερεμίου Δ'
ὁ Χαλκηδόνος Γεράσιμος (1811).
30. Τοῦ Κωνσταντινουπόλεως³⁰ Κυρίλλου Στ'
ὁ Χαλκηδόνος Γεράσιμος (1815).

19. Ἰωάννου Οἰκονόμου Λαρισαίου, μν. ξ., σσ. 566-568.

20. Τοῦ αὐτοῦ, ἐνθ' ἄνωτ., σσ. 571-572.

21. Ταῦ αὐτοῦ, ἐνθ' ἄνωτ., σσ. 576-577.

22. Τοῦ αὐτοῦ, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 598.

23. Τοῦ αὐτοῦ, ἐνθ' ἄνωτ., σσ. 171-173.

24. Τοῦ αὐτοῦ, ἐνθ' ἄνωτ., σσ. 176-177.

25. Τοῦ αὐτοῦ, ἐνθ' ἄνωτ., σσ. 193-199.

26. Τάσου Γριτσοπούλου, Ἡ κατὰ τὴν Κυνουρίαν Μονὴ τῆς Παλιοναναγίας (Συμβολαὶ εἰς τὴν Ἀρκαδικὴν Ἱστορίαν), ἐν «Θεολογία», 22 (1951), σσ. 481-485.

27. Τοῦ αὐτοῦ, Μητροπολίτης Ἀμυκλῶν καὶ Τριπολιτζᾶς Δανιὴλ Παναγιωτόπουλος, ἐν «Θεολογία», 30 (1959), σσ. 235-238.

28. Μ. Γεδεών, μν. ξ., τόμ. Β', Κωνσταντινούπολις 1889, σσ. 114-121. Πρβλ. ἐπίσης «Ἐκκλησιαστικὴ Ἀλήθεια», 2 (1882), σσ. 762-765 καὶ Mansi, Collectio Conciliorum, τόμ. 40ός, Parisiis MDCCCXCIX, σσ. 27-38.

29. Α. Papadopoulos-Kerameus, ἐν «Zapisok Imperatorsk Ryssk archeol. obch.» τόμ. Β', σσ. 141-142 καὶ Mansi, ἐνθ' ἄνωτ., τόμ. 40ός, σσ. 59-60.

30. Σοφ. Οἰκονόμου, Τὰ σφζόμενα ἐκκλησιαστικὰ συγγράμματα Κωνσταν-

31. Τοῦ Κωνσταντινουπόλεως³¹ Νεοφύτου Ζ'
ὁ Θεσσαλονίκης Γεράσιμος (1792).
32. Τοῦ Κωνσταντινουπόλεως³² Γρηγορίου Ε'
ὁ Θεσσαλονίκης Γεράσιμος (1798).
33. Τοῦ Κωνσταντινουπόλεως³³ Καλλινίκου Ε'
ὁ Θεσσαλονίκης Γεράσιμος (1801).
34. Τοῦ Κωνσταντινουπόλεως³⁴ Γρηγορίου Ε'
ὁ Θεσσαλονίκης Γεράσιμος (1798).
35. Τοῦ Κωνσταντινουπόλεως³⁵ Καλλινίκου Ε'
ὁ Θεσσαλονίκης Γεράσιμος (1805).
36. Τοῦ Κωνσταντινουπόλεως³⁶ Νεοφύτου Ζ'
ὁ Θεσσαλονίκης Γεράσιμος (1801).
37. Τοῦ Κωνσταντινουπόλεως³⁷ Καλλινίκου Ε'
ὁ Θεσσαλονίκης Γεράσιμος (1805).

τίνου πρεσβυτέρου καὶ Οἰκονόμου τοῦ ἐξ Οἰκονόμων, τόμ. Α', Ἀθήναι 1862, σσ. 14-16. Πρβλ. ἐπίσης ἐν «Ἐκκλησιαστικῇ Ἀλήθειᾳ», 2 (1882), σσ. 297-298 καὶ Mansi, ἐνθ' ἄν., σσ. 71-72.

31. Ἀναστασίου Γούδα, Βίοι παράλληλοι τῶν ἐπὶ τῆς ἀναγεννήσεως τῆς Ἑλλάδος διαπρεφάντων ἀνδρῶν, τόμ. Α', Ἀθήναι 1872, σσ. κατ' -λα'. Πρβλ. ἐπίσης Δ. Καμπούρογλου, Μνημεῖα τῆς ἱστορίας τῶν Ἀθηναίων, τόμ. Γ', Ἀθήναι 1892, σσ. 119-122, «Ὁ Σωτήρ» 70 (1869), σ. 124 καὶ Mansi, ἐνθ' ἄνωτ., σσ. 979-980.

32. Γ. Παπαδοπούλου, Ἱστορία Γρηγορίου Ε' Πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως πρωταθλητοῦ τῆς Ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως, τόμ. Α', Ἀθήναι, σσ. 84-86. Πρβλ. Miklosich et Müller, Acta et diplomata graeca medii aevi, τόμ. V, Vindobonae 1890, σσ. 464-465 καὶ Mansi, ἐνθ' ἄνωτ., τόμ. 39ος, Parisiis MDCCCC VII, σσ. 1017-1018.

33. Ἀνδρέου Μιτσίδου, Ὁ Κύπριος τὴν καταγωγὴν Μητροπολίτης Νικομηδείας Ἀθανάσιος Καρύδης ὁ Ἐθνομάρτυς, ἐν Τόμος Ἀναμνηστικὸς ἐπὶ τῇ πεντηκονταετηρίδι τοῦ περιοδικοῦ «Ἀπόστολος Βαρνάβας» (1918-1968), Λευκωσία 1975, σ. 351.

34. Σοφ. Οἰκονόμου, Γράμματα δύο συνοδικὰ ἀπολυθέντα ἐπὶ τῆς πρώτης πατριαρχείας Γρηγορίου τοῦ Ε', ἐν Ἀθήναις ἐκ τοῦ Τυπογραφείου τῆς Ἀληθείας αωοδ', σσ. 21-27. Πρβλ. Mansi, ἐνθ' ἄνωτ., τόμ. 39ος, σσ. 1023-1028.

35. Σπάνια εὐποιίας ἔργα τοῦ Ζώη Κωνσταντίνου Καπλάνη, Μόσχα 1809, σσ. 2-26. Πρβλ. «Παρνασσός», τόμ. X, Ἀθήναι 1886, σσ. 60-61 καὶ Mansi, ἐνθ' ἄνωτ., τόμ. 39ος, σσ. 1063-1064.

36. Παναγιώτη Μάκρα, Βιβνικαὶ σκιαγραφίαι. Τὸ Κατριλ καὶ αὐτοῦ περίε κῶμαι, Κωνσταντινούπολις 1888, σσ. 103-113 καὶ Mansi, ἐνθ' ἄνωτ., τόμ. 39ος, σσ. 1041-1042.

37. Β. Μυστακίδου, ἐν «Δελτίον τῆς Ἱστορικῆς καὶ Ἐθνολογικῆς Ἑταιρείας τῆς Ἑλλάδος», τόμ. Β', Ἀθήναι 1885, σσ. 626-629 καὶ Mansi, ἐνθ' ἄνωτ. τόμ. 39ος, σσ. 1065-1066.

38. Τοῦ Κωνσταντινουπόλεως³⁸ Γρηγορίου Ε'
ὁ Θεσσαλονίκης Γεράσιμος (1797).
39. Τοῦ Κωνσταντινουπόλεως³⁹ Καλλινίκου Ε'
ὁ Θεσσαλονίκης Γεράσιμος (1806).
40. Τοῦ Κωνσταντινουπόλεως⁴⁰ Γρηγορίου Ε'
ὁ Θεσσαλονίκης Γεράσιμος (1799).
41. Τοῦ Κωνσταντινουπόλεως⁴¹ Νεοφύτου Ζ'
ὁ Θεσσαλονίκης Γεράσιμος (1800).
42. Τοῦ Κωνσταντινουπόλεως⁴² Γρηγορίου Ε'
ὁ Χαλκηδόνος Γεράσιμος (1819).
43. Τοῦ Κωνσταντινουπόλεως⁴³ Κυρίλλου Στ'
ὁ Χαλκηδόνος Γεράσιμος (1818).
44. Τοῦ Κωνσταντινουπόλεως⁴⁴ Ἱερεμίου Δ'
ὁ Χαλκηδόνος Γεράσιμος (1811).
45. Τοῦ Κωνσταντινουπόλεως⁴⁵ Γρηγορίου Ε'
ὁ Χαλκηδόνος Γεράσιμος (1819).
46. Τοῦ Κωνσταντινουπόλεως⁴⁶ Κυρίλλου Στ'
ὁ Χαλκηδόνος Γεράσιμος.

38. Α. Κεραμέως, Ἑλληνικοὶ κώδικες Τραπεζοῦντος, τόμ. XIX, 1915, σ. 261.

39. Β. Μυστακίδου, Θηραϊκὰ-Μοναστηριακὰ-Σχολικὰ, ἐν Ἐπετηρὶς Ἑταιρείας Βυζαντινῶν Σπουδῶν, 7 (1930), σ. 279.

40. Γ. Παπαδοπούλου, Ἱστορία Γρηγορίου Ε' Πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως πρωταθλήτου τῆς Ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως, τόμ. Β', Ἀθήναι, σσ. 458-463 καὶ Mansi, ἐνθ' ἄνωτ., τόμ. 39ος, σσ. 1037-1038.

41. Καλ. Δελικάνη, Τὰ ἐν τοῖς κώδιξι τοῦ Πατριαρχικοῦ Ἀρχιεπισκοπικοῦ σφζόμενα ἐπίσημα ἐκκλησιαστικὰ ἔγγραφα τὰ ἀφορῶντα εἰς τὰς σχέσεις τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου πρὸς τὰς Ἐκκλησίας Ἀλεξανδρείας, Ἀντιοχείας, Ἱεροσολύμων καὶ Κύπρου, τόμ. Γ', ἐν Κωνσταντινουπόλει 1905, σσ. 494-501. Πρβλ. Mansi, ἐνθ' ἄνωτ., τόμ. 39ος σσ. 1039-1040.

42. Μ. Γεδεών, Ἐγγραφα, λίθοι καὶ κεράμια, Κωνσταντινούπολις 1892, σσ. 82-87. Πρβλ. Ἐκκλησιαστικὴ Ἀλήθεια, 9 (1889), σσ. 411-413 καὶ Mansi, ἐνθ' ἄνωτ., τόμ. 40ός, σσ. 87-88.

43. Ἐκκλησιαστικὴ Ἀλήθεια, 2 (1882), σσ. 315-316 καὶ Mansi, ἐνθ' ἄνωτ., τόμ. 40ός, σσ. 77-78.

44. Γεωργίου Γεωργιάδου, Ὁ ἐν Γαλατῶν ἐρὸς ναὸς τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου τῶν Χίων, Κωνσταντινούπολις 1898, σσ. 226-227 καὶ Mansi, ἐνθ' ἄνωτ., τόμ. 40ός, σσ. 59-60.

45. Ἀελτίον τῆς Ἱστορικῆς καὶ Ἐθνολογικῆς Ἑταιρείας τῆς Ἑλλάδος, τόμ. Δ', Ἀθήναι 1882, σσ. 269-275 καὶ Mansi, ἐνθ' ἄνωτ., τόμ. 40ός, σσ. 77-78.

46. Ἐκκλησιαστικὴ Ἀλήθεια, 2 (1882), σσ. 296-298 καὶ Mansi, ἐνθ' ἄνωτ., τόμ. 40ός, σσ. 73-74.

47. Τοῦ Κωνσταντινουπόλεως⁴⁷ Γρηγορίου Ε'
ὁ Θεσσαλονίκης Γεράσιμος (1807).
48. Τοῦ Κωνσταντινουπόλεως⁴⁸ Κυρίλλου Στ'
ὁ Χαλκηδόνος Γεράσιμος (1818).
49. Τοῦ Κωνσταντινουπόλεως⁴⁹ Γρηγορίου Ε'
ὁ Θεσσαλονίκης Γεράσιμος (1798).
50. Τοῦ Κωνσταντινουπόλεως⁵⁰ Καλλινίκου Ε'
ὁ Θεσσαλονίκης Γεράσιμος (1804).
51. Τοῦ Κωνσταντινουπόλεως⁵¹ Γερασίμου Γ'
ὁ Θεσσαλονίκης Γεράσιμος (1796).
52. Τοῦ Κωνσταντινουπόλεως⁵² Νεοφύτου Ζ'
ὁ Θεσσαλονίκης Γεράσιμος (1800).
53. Τοῦ Κωνσταντινουπόλεως⁵³ Καλλινίκου Ε'
ὁ Θεσσαλονίκης Γεράσιμος (1805).
54. Τοῦ Κωνσταντινουπόλεως⁵⁴ Γρηγορίου Ε'
ὁ Χαλκηδόνος Γεράσιμος (1819).
55. Τοῦ Κωνσταντινουπόλεως⁵⁵ Γρηγορίου Ε'
ὁ Θεσσαλονίκης Γεράσιμος (1798).
56. Τοῦ Κωνσταντινουπόλεως⁵⁶ Καλλινίκου Ε'
ὁ Θεσσαλονίκης Γεράσιμος (1805).

47. «Ἐκκλησιαστικὴ Ἀλήθεια», 19 (1899), σσ. 194-195 καὶ Μ a n s i, ἐνθ' ἄνωτ., τόμ. 40ός, σσ. 37-40.

48. «Ὁ ἐν Κωνσταντινουπόλει Ἑλληνικὸς Φιλολογικὸς Σύλλογος» Εἰκοσιπενταετηρὶς 1861-1888, Παράρτημα τοῦ ΙΗ' τόμου, Κωνσταντινούπολις 1888, σσ. 211-213 καὶ Μ a n s i, ἐνθ' ἄνωτ., τόμ. 40ός, σσ. 75-78.

49. Σ ο φ. Ο ἰ κ ο ν ὀ μ ο υ, Γράμματα δύο συνοδικὰ ἀπολυθέντα ἐπὶ τῆς πρώτης πατριαρχείας Γρηγορίου τοῦ Ε', Ἀθήναι 1874, σσ. 28-32. Πρβλ. Μ a n s i, ἐνθ' ἄνωτ., τόμ. 39ος, σσ. 1017-1024 καὶ Μ. Γ ε δ ε ὄ ν, Κανονικαὶ Διατάξεις, τόμ. Α', σσ. 305-310.

50. «Actes de l' Athos», τόμ. IV, Petropoli 1905, σσ. 84-89 καὶ Μ a n s i, ἐνθ' ἄνωτ., τόμ. 39ος, σσ. 1061-1062.

51. «Νεολόγος», Ἄρ. 319. Πρβλ. ἐπίσης «Ὁ ἐν Κωνσταντινουπόλει Ἑλληνικὸς Φιλολογικὸς Σύλλογος», τόμ. XI, Κωνσταντινούπολις 1878, σσ. 77-79 καὶ Μ a n s i, ἐνθ' ἄνωτ., τόμ. 39ος, σσ. 1003-1006.

52. Κ α λ. Δ ε λ ι κ ἄ ν η, Τὰ ἐν τοῖς κώδιξι, ἐνθ' ἄνωτ., τόμ. Γ', σσ. 706-708 καὶ Μ a n s i, ἐνθ' ἄνωτ., τόμ. 39ος σσ. 1039-1040.

53. Μ. Γ ε δ ε ὄ ν, Παιδεία καὶ πτωχεία παρ' ἡμῖν κατὰ τοὺς τελευταίους αἰῶνας, Κωνσταντινούπολις 1893, σσ. 46-54 καὶ Μ a n s i, ἐνθ' ἄνωτ., τόμ. 39ος, σσ. 1063-1066.

54. Τ ἄ σ ο υ Γ ρ ι τ σ ο π ο ὕ λ ο υ, Μητροπολίτης Ἀμυκλῶν καὶ Τριπολιτσᾶς Δανιὴλ Παναγιωτόπουλος, ἐν «Θεολογία», 30 (1959), σσ. 265-267.

55. «Actes de l' Athos», Actes de l' Esphigmenou, τόμ. Γ', Πετρούπολις 1905, σσ. 81-83 καὶ Μ a n s i, ἐνθ' ἄνωτ., τόμ. 39ος, σσ. 1031-1032.

56. «Ὁ ἐν Κωνσταντινουπόλει Ἑλληνικὸς Φιλολογικὸς Σύλλογος», 13 (1880), σσ. 233-234 καὶ Μ a n s i, ἐνθ' ἄνωτ., τόμ. 29ος, σσ. 1061-1062.

57. Τοῦ Κωνσταντινουπόλεως⁵⁷ Γρηγορίου Ε'
ὁ Θεσσαλονίκης Γεράσιμος (1798).
58. Τοῦ αὐτοῦ Πατριάρχου⁵⁸
ὁ Θεσσαλονίκης Γεράσιμος (1806).
59. Τοῦ αὐτοῦ Πατριάρχου⁵⁹
ὁ Θεσσαλονίκης Γεράσιμος (1807).
60. Τοῦ Κωνσταντινουπόλεως⁶⁰ Κυρίλλου Στ'
ὁ Χαλκηδόνος Γεράσιμος (1815).
61. Τοῦ αὐτοῦ Πατριάρχου⁶¹
ὁ Χαλκηδόνος Γεράσιμος (1816).
62. Τοῦ Κωνσταντινουπόλεως⁶² Ἱερεμίου Δ'
ὁ Χαλκηδόνος Γεράσιμος (1811).
63. Τοῦ Κωνσταντινουπόλεως⁶³ Κυρίλλου Στ'
ὁ Χαλκηδόνος Γεράσιμος (1813).
64. Τοῦ Κωνσταντινουπόλεως⁶⁴ Γρηγορίου Ε'
ὁ Θεσσαλονίκης Γεράσιμος (1806).
65. Τοῦ Κωνσταντινουπόλεως⁶⁵ Ἱερεμίου Δ'
ὁ Θεσσαλονίκης Γεράσιμος (1810).
66. Τοῦ Κωνσταντινουπόλεως⁶⁶ Κυρίλλου Στ'
ὁ Χαλκηδόνος Γεράσιμος (1817).

57. Μ. Γε δε ώ ν, Γράμματα Πατριαρχικά, Κωνσταντινούπολις 1903, σσ. 61-66 καὶ Μ a n s i, ἔνθ' ἄνωτ., τόμ. 39ος, σσ. 1207-11.

58. Μ a n s i, ἔνθ' ἄνωτ., τόμ. 40ός, σσ. 17-26.

59. Ἐ γ γ ε λ ο π ο ύ λ ο υ, Συλλογὴ ἐκ τῶν γραφέντων καὶ παραδοθέντων περὶ τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου Γρηγορίου Ε', Ἀθήναι 1863, σσ. 102-107. Πρβλ. «Ἐρμῆς ὁ Λόγιος», 1819, σσ. 113-117 καὶ Μ a n s i, ἔνθ' ἄνωτ., τόμ. 40ός, σσ. 43-44.

60. Τ ά σ ο υ Γ ρ ι τ σ ο π ο ύ λ ο υ, Μητροπολιτικῆς Ἀμυκλῶν καὶ Τριπολιτσᾶς..., ἐν «Θεολογία», 30 (1959), σσ. 240-243.

61. Σαμιακά, ἦτοι ἱστορία τῆς νήσου Σάμου, τόμ. IV, Σάμος 1891, σσ. 389-393. Πρβλ. Κ α λ. Δ ε λ ι κ ά ν η, Τὰ ἐν τοῖς κώδιξι, ..., Κωνσταντινούπολις 1904, σ. 516 καὶ Μ a n s i, ἔνθ' ἄνωτ., τόμ. 40ός, σσ. 73-74.

62. Μ. Γε δε ώ ν, Κανονικαὶ Διατάξεις, Κωνσταντινούπολις 1889, τόμ. Β', σσ. 137-141 καὶ Μ a n s i, ἔνθ' ἄνωτ., τόμ. 40ός, σσ. 59-60.

63. Μ. Γε δε ώ ν, μν. ξ., σσ. 145-148 καὶ Μ a n s i, ἔνθ' ἄνωτ., τόμ. 40ός, σσ. 65-68.

64. Μ a n s i, ἔνθ' ἄνωτ., τόμ. 40ός, σσ. 9-12.

65. Μ. Γε δε ώ ν, Κανονικαὶ Διατάξεις, τόμ. Β', σσ. 129-134 καὶ Μ a n s i, ἔνθ' ἄνωτ., τόμ. 40ός, σσ. 51-58.

66. «Παρνασσός», 11 (1887), σσ. 542-543 καὶ Μ a n s i, ἔνθ' ἄνωτ., τόμ. 40ός, σσ. 75-76.

67. Τοῦ Κωνσταντινουπόλεως⁶⁷ Γρηγορίου Ε΄
ὁ Χαλκηδόνος Γεράσιμος (1819).
68. Τοῦ αὐτοῦ Πατριάρχου⁶⁸
ὁ Θεσσαλονίκης Γεράσιμος (1798).
69. Τοῦ Κωνσταντινουπόλεως⁶⁹ Γερασίμου Γ΄
ὁ Θεσσαλονίκης Γεράσιμος (1796).
70. Τοῦ Κωνσταντινουπόλεως⁷⁰ Καλλινίκου Ε΄
ὁ Θεσσαλονίκης Γεράσιμος (1805).
71. Τοῦ Κωνσταντινουπόλεως⁷¹ Γρηγορίου Ε΄
ὁ Θεσσαλονίκης Γεράσιμος (1806)
72. Τοῦ Κωνσταντινουπόλεως⁷² Κυρίλλου Στ΄
ὁ Χαλκηδόνος Γεράσιμος (1815)
73. Τοῦ Κωνσταντινουπόλεως⁷³ Γρηγορίου Ε΄
ὁ Χαλκηδόνος Γεράσιμος (1820).
74. Τοῦ αὐτοῦ Πατριάρχου⁷⁴
ὁ Θεσσαλονίκης Γεράσιμος (1807).
75. Τοῦ Κωνσταντινουπόλεως⁷⁵ Κυρίλλου Στ΄
ὁ Χαλκηδόνος Γεράσιμος (1816).
76. Τοῦ αὐτοῦ Πατριάρχου⁷⁶
ὁ Χαλκηδόνος Γεράσιμος (1813).
77. Τοῦ αὐτοῦ Πατριάρχου⁷⁷
ὁ Χαλκηδόνος Γεράσιμος (1818).

67. «Ἡμερολόγιον τῆς Ἀνατολῆς», 1885, σσ. 154-155 καὶ Mansi, ἐνθ' ἄνωτ., τόμ. 406ς, σ. 80.

68. Μ. Γεδεών, Κανονικαὶ Διατάξεις, τόμ. Α΄, Κωνσταντινούπολις 1888, σσ. 411-413 καὶ Mansi, ἐνθ' ἄνωτ., τόμ. 39ος, σσ. 1033-1038.

69. «Νεολόγος», ἀρ. 3772. Πρβλ. «Δελτίον τῆς Ἱστορικῆς καὶ Ἐθνολογικῆς Ἑταιρείας τῆς Ἑλλάδος», 2 (1885), σσ. 84-87 καὶ Mansi, ἐνθ' ἄνωτ., τόμ. 39ος, σσ. 1003-1004.

70. «Παρνασσός», 10 (1886), σσ. 70-76 καὶ Mansi, ἐνθ' ἄνωτ., τόμ. 39ος, σσ. 1063-1064.

71. Mansi, ἐνθ' ἄνωτ., τόμ. 406ς, σσ. 11-16.

72. Ἡ Ζωοδόχος Πηγὴ καὶ τὰ ἱερὰ αὐτῆς προσαρτήματα, Ἀθήναι 1886, σσ. 303-307 καὶ Mansi, ἐνθ' ἄνωτ., τόμ. 406ς, σσ. 71-72.

73. Mansi, ἐνθ' ἄνωτ., τόμ. 406ς, σσ. 87-90.

74. «Ἐκκλησιαστικὴ Ἀλήθεια», 3 (1883), σσ. 598-599. Πρβλ. Μ. Γεδεών, Κανονικαὶ Διατάξεις, τόμ. Β΄, σσ. 122-126 καὶ Mansi, ἐνθ' ἄνωτ., τόμ. 406ς, σσ. 39-44.

75. Ἐπαμ. Σταματιάδης, Σαμιακὰ ἦτοι ἱστορία τῆς νήσου Σάμου, Σάμος 1891, σσ. 312-313 καὶ Mansi, ἐνθ' ἄνωτ., τόμ. 406ς, σσ. 75-76.

76. «Λόγιος Ἐρμῆς», 1813, σσ. 306-308.

77. «Λόγιος Ἐρμῆς», 1818, σσ. 595-603.

78. Τοῦ Κωνσταντινουπόλεως⁷⁸ Γρηγορίου Ε'
ὁ Θεσσαλονίκης Γεράσιμος (1798).
79. Τοῦ αὐτοῦ Πατριάρχου⁷⁹
ὁ Χαλκηδόνος Γεράσιμος (1819).
80. Τοῦ αὐτοῦ Πατριάρχου⁸⁰
ὁ Θεσσαλονίκης Γεράσιμος (1806).
81. Τοῦ Κωνσταντινουπόλεως⁸¹ Κυρίλλου Στ'
ὁ Χαλκηδόνος Γεράσιμος (1814).
82. Τοῦ Κωνσταντινουπόλεως⁸² Γρηγορίου Ε'
ὁ Θεσσαλονίκης Γεράσιμος (1806).
83. Τοῦ Κωνσταντινουπόλεως⁸³ Καλλινίκου Ε'
ὁ Θεσσαλονίκης Γεράσιμος (1809).
84. Τοῦ Κωνσταντινουπόλεως⁸⁴ Γρηγορίου Ε'
ὁ Θεσσαλονίκης Γεράσιμος (1808).
85. Τοῦ Κωνσταντινουπόλεως⁸⁵ Κυρίλλου Στ'
ὁ Χαλκηδόνος Γεράσιμος (1813).
86. Τοῦ Κωνσταντινουπόλεως⁸⁶ Ἱερεμίου Δ'
ὁ Χαλκηδόνος Γεράσιμος (1813).
87. Τοῦ Κωνσταντινουπόλεως⁸⁷ Γρηγορίου Ε'
ὁ Θεσσαλονίκης Γεράσιμος (1799).

78. Ντίνου Ψυχογιοῦ, Πατριαρχικά Σιγίλλια τῆς Μονῆς «Βλαχέραινας» Ἡλείας, ἐν «Ἑλληνικά», (1964) σσ. 215-217.

79. «Ἐκκλησιαστικὴ Ἀλήθεια», 19 (1899), σσ. 484-486 καὶ Mansi, ἐνθ' ἄνωτ., τόμ. 40ός, σσ. 78-79.

80. Μ. Γεδεών, Κανονικαὶ Διατάξεις, τόμ. Β', σσ. 95-99 καὶ Mansi, ἐνθ' ἄνωτ., τόμ. 40ός, σσ. 3-10.

81. «Actes de l' Athos. Actes de l' Esphigmenou», Petropoli 1906, σσ. 94-99 καὶ Mansi, ἐνθ' ἄνωτ., τόμ. 40ός, σσ. 69-70.

82. «Ἐκκλησιαστικὴ Ἀλήθεια», 29 (1899), σσ. 481-482 καὶ Mansi, ἐνθ' ἄνωτ., τόμ. 40ός, σσ. 25-26.

83. «Ἐκκλησιαστικὴ Ἀλήθεια», 2 (1882), σσ. 294 καὶ Mansi, ἐνθ' ἄνωτ., τόμ. 40ός, σσ. 47-48.

84. Μ. Παράνικα, Ἱστορία τῆς Εὐαγγελικῆς Σχολῆς Σμύρνης, Ἀθήναι 1885, σσ. 32-33. Πρβλ. ἐπίσης Γ. Παπαδοπούλου, Ἱστορία Γρηγορίου Ε', Ἀθήναι 1886, σσ. 478-486 καὶ Mansi, ἐνθ' ἄνωτ., τόμ. 40ός, σσ. 45-46.

85. «Ἐκκλησιαστικὴ Ἀλήθεια», 2 (1882), σσ. 295-296. Πρβλ. ἐπίσης Κάλ. Δελικάνη, Τὰ ἐν τοῖς κώδιξι, σσ. 235-236 καὶ Mansi ἐνθ' ἄνωτ., τόμ. 40ός, σσ. 63-64.

86. «Ἐκκλησιαστικὴ Ἀλήθεια», 2 (1882), σ. 295 καὶ Mansi, ἐνθ' ἄνωτ., τόμ. 40ός, σσ. 63-64.

87. «Νεολόγος», ἀρ. 6680 (30 Ὀκτωβρίου 1891) καὶ Mansi, ἐνθ' ἄνωτ., τόμ. 39ος, σσ. 1039-1040.

88. Τοῦ αὐτοῦ Πατριάρχου⁸⁸
ὁ Θεσσαλονίκης Γεράσιμος (1798).
89. Τοῦ Κωνσταντινουπόλεως⁸⁹ Νεοφύτου Ζ'
ὁ Θεσσαλονίκης Γεράσιμος (1800).
90. Τοῦ Κωνσταντινουπόλεως⁹⁰ Γρηγορίου Ε'
ὁ Θεσσαλονίκης Γεράσιμος (1806).
91. Τοῦ Κωνσταντινουπόλεως⁹¹ Καλλινίκου Ε'
ὁ Θεσσαλονίκης Γεράσιμος (1804).
92. Τοῦ Κωνσταντινουπόλεως⁹² Κυρίλλου Στ'
ὁ Χαλκηδόνος Γεράσιμος (1814).
93. Τοῦ Κωνσταντινουπόλεως⁹³ Γρηγορίου Ε'
ὁ Θεσσαλονίκης Γεράσιμος (1798).
94. Τοῦ αὐτοῦ Πατριάρχου⁹⁴
ὁ Θεσσαλονίκης Γεράσιμος (1798).
95. Τοῦ αὐτοῦ Πατριάρχου⁹⁵
ὁ Θεσσαλονίκης Γεράσιμος (1798).
96. Τοῦ αὐτοῦ Πατριάρχου⁹⁶
ὁ Χαλκηδόνος Γεράσιμος.
97. Τοῦ αὐτοῦ Πατριάρχου⁹⁷
ὁ Θεσσαλονίκης Γεράσιμος (1806).
98. Τοῦ αὐτοῦ Πατριάρχου⁹⁸
ὁ Θεσσαλονίκης Γεράσιμος (1798).

88. Μ. Γεδεών, *Κανονικαὶ Διατάξεις*, τόμ. Α', σσ. 311-313 καὶ Mansi, *ἔνθ' ἄνωτ.*, τόμ. 39ος, σσ. 1029-1032.

89. «Archives de l' Athos», Actes de Kutlumus, éd. Paul Lemerle, Paris 1945, σσ. 211-213.

90. Ἐνθ' ἄνωτ., σσ. 214-216.

91. «Βυζαντινὰ Χρονικά», παράρτημα τοῦ IB' τόμου, No 1 «Actes de l' Athos». Actes d' Esphigmenou publiés par le R. P. Louis Petit et W. Regel, St. Pétersbourg 1906, σσ. 84-89.

92. Ἐνθ. ἄνωτ., σσ. 94-99.

93. Ἐνθ' ἄνωτ., σσ. 81-83.

94. Γ. Στοιγίλου, *Περὶ τῆς ἐν Σαλαμῖνι Ἱ. Μονῆς τῆς Φανερωμένης*, Ἐνέκδοτα σιγίλλια καὶ λοιπὰ περὶ αὐτῆς ἔγγραφα, σσ. 455-460.

95. Τάσου Γριτσοπούλου, *Μονὴ Φιλοσόφου*, Ἀθήναι 1960, σ. 96.

96. Ἀρχιμ. Θεοφίλου Σιμοπούλου, Ὁ Ἱεροεθνομάρτυς Πατριάρχης Γρηγόριος ὁ Ε', Ἀθήναι 1973, σσ. 120-121 καὶ Δ. Χαβιαρᾶ, Γρηγορίου τοῦ Ε' Σιγίλλια-Ἐπιστολαί, ἐν Ἐκκλησιαστικὸς Φάρος», 8 (1911), σσ. 106-107.

97. Ἐὐαγγελικὸς Κῆρυξ», ἔτος Θ', ἀρ. 1, 1865, σ. 204.

98. Αὐτόθι, σ. 305.

99. Τοῦ Κωνσταντινουπόλεως⁹⁹ Καλλινίκου
ὁ Θεσσαλονίκης Γεράσιμος (1801).
100. Τοῦ Κωνσταντινουπόλεως¹⁰⁰ Νεοφύτου Ζ'
ὁ Θεσσαλονίκης Γεράσιμος (1791).
101. Τοῦ Κωνσταντινουπόλεως¹⁰¹ Γερασίμου
ὁ Θεσσαλονίκης Γεράσιμος (1795).
102. Τοῦ Κωνσταντινουπόλεως¹⁰² Γρηγορίου Ε'
ὁ Θεσσαλονίκης Γεράσιμος (1798).
103. Τοῦ Κωνσταντινουπόλεως¹⁰³ Καλλινίκου Ε'
ὁ Θεσσαλονίκης Γεράσιμος (1805).
104. Τοῦ Κωνσταντινουπόλεως¹⁰⁴ Γρηγορίου Ε'
ὁ Θεσσαλονίκης Γεράσιμος (1808).
105. Τοῦ Κωνσταντινουπόλεως¹⁰⁵ Ἱερεμίου
ὁ Θεσσαλονίκης Γεράσιμος (1809).
106. Τοῦ αὐτοῦ Πατριάρχου¹⁰⁶
ὁ Θεσσαλονίκης Γεράσιμος (1809).
107. Τοῦ αὐτοῦ Πατριάρχου¹⁰⁷
ὁ Θεσσαλονίκης Γεράσιμος (1810).
108. Τοῦ αὐτοῦ Πατριάρχου¹⁰⁸
ὁ Θεσσαλονίκης Γεράσιμος (1810).

99. Κ. Θ. Δημαρᾶ, Ἡ Σχολὴ τοῦ Ἁγίου Ὁρους στὰ 1800, σ. 148.

100. Δ. Ζακυθινοῦ, Ἀνέκδοτα Πατριαρχικά ἔγγραφα τῶν χρόνων τῆς Τουρκοκρατίας (1593-1798), ἐν «Ἑλληνικά», 5 (1932), σ. 204.

101. Ἐνθ' ἀνωτ., 6 (1933), σ. 193.

102. Κ. Ἀμάντου, Ἡ Μονὴ Προύσου, ἐν «Ἑλληνικά», 6 (1933), σ. 249.

103. Νεοφύτος ὁ Μαυρομάτης Μητροπολίτης Ναυπάκτου καὶ Ἄρτης, ἐν «Ρωμανὸς ὁ Μελωδός», ἔτος Α', 1933, ἀρ. 7-9, σ. 256.

104. Κώδιξ τῆς ἐν Σμύρνῃ Εὐαγγελικῆς Σχολῆς δαπάνῃ τῶν φιλογόνων καὶ φιλοφρούσων κ. κ. Ι. Μαρτισέλλα καὶ Σ. Δελαγραμμάτη, τεύχ. 1ον, Σμύρνη 1876, σ. 30.

105. Αὐτόθι, σ. 40.

106. Αὐτόθι, σ. 47.

107. Αὐτόθι, σ. 66.

108. Αὐτόθι, σ. 73.